

Карин РУКЕ-БРЮТЕН¹

**Епифании на четенето:
майцеубийството на родния език у Юлия Кръстева²**

Резюме

Статията се основава на уникален преподавателски опит с млади чуждестранни изследователи от различни географски и езикови среди в рамките на семинарите по писане на научен текст на френски, които провеждах в Международния университетски център в Париж и които се базираха върху текстове от френскоезични мислители, включително от Юлия Кръстева. В светлината на концепцията за символното майцеубийство, разработена от Юлия Кръстева в *Лудостта: Мелани Клайн или майцеубийството като болка и творчество* (2000), статията анализира епифаничните моменти, провокирани от четенето на текстове, в които Кръстева описва страданието от изоставянето на родния си български език, вписвайки майцеубийството, колкото и болезнено да е то, в основата на опита за прераждане в друг език.

Ключови думи: символно майцеубийство; майцеубийство на родния език; деструктивност; способност за мислене; езиково изгнание; поетичен опит; епифания

Abstract

Epiphanies of Reading: Julia Kristeva's Matricide of the Native Language

This paper is based on a unique teaching experience with young foreign researchers from all geographical and linguistic backgrounds, who were brought together around the texts of French-speaking thinkers, including those of Julia Kristeva, in the "Writing Research in French" workshops that I led at the Cité Internationale Universitaire de Paris. In the light of the concept of symbolic matricide theorised by Julia Kristeva in *Melanie Klein: Madness, Matricide as Pain and Creativity* (2000), the paper questions the epiphanic moments provoked by the reading of texts in which Kristeva describes the suffering of abandoning her native Bulgarian for an adopted language, inscribing matricide, however painful, at the heart of the experience of rebirth in another language.

Keywords: symbolic matricide; matricide of the native language; destructiveness; ability to think; linguistic exile; poetic experience; epiphany

Въведение

Избрах да подхожда към този аспект от работата на Юлия Кръстева – майцеубийството на родния език – през призмата на възторга, който нейните текстове, анализиращи собственото ѝ

¹ **Karine Rouquet-Brutin**'s research focus is on Literature, Psychoanalysis, Art, and Cinema. She had a joint appointment with the University of Paris-Sorbonne-Cité and a psychoanalytical institution (BAPU-Pascal) at the Cité Internationale Universitaire for the supervision of young international researchers who have come to France to pursue their studies. Trainer in Art Therapy. Member of the NELCFAAM, Center for Studies in Franco-African-American Literatures and Cultures. Member of the Seminar "Transmitted War" coordinated by Stéphane Audoin-Rouzeau and Emmanuel Saint-Fuscien at the École des Hautes Études en Sciences Sociales. Author of *L'alchimie thérapeutique de la lecture : Des larmes au lire*, L'Harmattan, 2000, and of numerous research articles.

² Оригиналното заглавие: *Julia Kristeva : le matricide de la langue natale*. Получени права от авторката.

положение на кръстопътя на езиците и културите, предизвикваха у млади чуждестранни изследователи, които ръководех при написването на техните магистърски, докторски или постдокторски трудове на френски език. Това ликуване водеше до епифанични моменти на четене, в които, обработено с щипците на метафорите и с играта на оксиморони, се отваряше съкровено, субективно пространство – място на непозната до този момент сцена: дали това не беше сцена на майцеубийство?

„В изоставянето на майчиния език има майцеубийство“: тази фраза се завръща като своеобразна словесна матрица на няколко места в творчеството на Кръстева. В *Чужденци на самите себе си* (1989) тя подчертава „майцеубийственото терзание“³ на чужденеца. Посочената от нея препратка към Орест в *По следите на изгубеното време* задава митичния хоризонт на това престъпление, което постоянно преминава през инфантилния жест, блестящо пресъздаден в творбата на Пруст: „Като Орест... за моите мъки, за моето наказание, може би, кой знае? за това, че оставих баба си да умре от скръб.“⁴

Това майцеубийствено терзание Кръстева разгръща на терена на езика в съставения от нея брой на *Текстюел* през 1997 г. с тема „Любовта към друг език“. Собственият ѝ текст е озаглавен „Другият език или как да преведем сетивността“⁵ – в него тя обединява фигурите на чужденеца, писателя и преводача. Тя продължава тази тема в преиздаването на този текст в *Ти говориш ли... Френски във всичките му състояния* под заглавие *Да пишеш на френски*⁶ – текст, с който подкрепи семинарите „Да пишеш научни изследвания на френски“, които водих в Международния университетски център в Париж.

Концепцията е дълбока, провокативна, решаваща в теоретичните и аналитични трудове, където тя се налага след работата на Кръстева върху Мелани Клайн; тя е от капитално значение в художествените ѝ творби. Но тя не е лишена от нюанси. Ако във втория том на *Женският гений – Лудостта: Мелъни Клайн или майцеубийството като болка и творчество* Юлия Кръстева потвърждава, че Мелани Клайн е първата, която мисли „не без дързост“ за това символно майцеубийство, при което се заражда „способността ни да мислим“⁷, то в *Майчината страст*⁸ тя ни казва, че детето извършва „един вид символно майцеубийство“ (Юлия говори и за „въображаемо майцеубийство“), като се отделя от майка си. Тук става дума за психическо

³ Julia Kristeva, *Étrangers à nous-mêmes*, Folio essais Gallimard, p. 19. „Защото равнодушието на чужденеца е само съпротивата, чрез която той успява да се пребори с майцеубийственото си терзание“.

⁴ Julia Kristeva : *Le Temps sensible : Proust et l'expérience littéraire*, Gallimard, 1994, p. 217.

⁵ „L'autre langue ou traduire le sensible“, *L'amour de l'autre langue, Textuel*. Paris 7-Denis Diderot (Revue de l'UFR « Sciences des textes et documents), n°32, juillet 1997, p. 157-170.

⁶ „Écrire en français“, *Tu parles !? Le français dans tous ses états*, Flammarion, 2000, p. 63-73.

⁷ *La folie : Mélanie Klein ou le matricide comme douleur et comme créativité*, Fayard, p. 20.

⁸ „La passion maternelle“, www.kristeva.fr.

преживяване отвъд думите, за иначе недостъпно съседство между едно фантазматично убийство и способността да се мисли.

В хода на работата си осъзнах, че не мога да пренебрегна труда ѝ върху Мелани Клайн и опита в него да се придаде универсална основа на едно психично преживяване, колкото ранно, толкова и потенциално опустошително, тъй като именно в тази книга Кръстева артикулира аналитичното понятие за символно майцеубийство чрез езиковото изгнание, преживяно от детската психоаналитичка при откъсването ѝ от немския, избран от нея като майчин език.

В първата част ще обясня накратко рамката, предмета и метода на моето преподаване. Втората част ще бъде посветена на книгата върху Клайн на Юлия Кръстева и свързването на аналитичното откритие на Майцеубийството с преживяването на езиковото изгнание. В третата част ще се върна към епифаничните моменти на груповото четене.

I. Рамка на моето преподаване, обект, метод, илюстрация: Хана Аренд

По време на семинарите по писане на френски, които провеждах в Международния университетски център в Париж⁹ и които събираха студенти от най-различни страни и култури, а следователно и от различни университетски култури и дискурсивни традиции, от всички дисциплини на хуманитарните и социалните науки, в рамките на нашия обмен постепенно се появи един обект – френската дисертация като противопоставена на англосаксонската дисертация, която произтича от емпиричните науки. В лицето на този англосаксонски модел на изложение, който се базира на точните науки, но неотклонно завзема всички дисциплини, централна задача се оказва дисертационният труд по френски маниер да бъде описан по такъв начин, че да може да бъде усвоен за сравнително кратко време. Защото тук няма предварително наложен план: изследователят трябва да измисли своята проблематика и реда на своята демонстрация в сърцевината на един културно наложил се набор от изразни средства или реторически похвати,¹⁰ дефинирани като съвкупност от синтактични конструкции и повтарящи се фигури, начини за организиране на дискурс, за аргументиране, за разсъждаване и убеждаване, които интегрират антитезата и възражението в основата на рефлексията и обхващат всички дисциплини.

Моят метод в този семинар, който в крайна сметка беше наречен „Как се пише научно изследване на френски“, беше изучаването на текстове на съвременни мислители на френски

⁹ В рамките на назначението ми от Университета Париж-Дидро към Бюрото за университетска психологическа помощ (Baru-Pascal) и Международния социален център на Международния университетски център в Париж (Relais Social International de la Cité Internationale Universitaire de Paris).

¹⁰ По този въпрос виж : Karine Rouquet, „Approche méthodologique de la thèse à la française“, act.hypotheses.org, 17 septembre 2012.

във всички дисциплини на хуманитарните и социалните науки: Барт, Кръстева, Фуко, Бурдийо, Дюби, Вернан, Леви-Строс, Дерида, Делюз, това поколение на френската теория, но би могло да включва и Симон дьо Бовоар, Жан-Пол Сартр, Клеман Росе, Башлар, Клод Ажеж, Франсоа Артог, Жорж Диди-Юберман, Дидие Анзио. Студентите бяха във възторг от корпуса, тъй като техните преподаватели в собствените им страни ги бяха запознавали с тези автори, бяха ги изучавали на собствените си езици, бяха ги срещнали на френски език.

За всеки текст определях въпрос, свързан с начина, по който е написано изследването, и след това предлагам упражнение за писане „по маниера на“: да се пренесат конструкциите, фигурите или развитието на текстовете, за да се усвоят. Работилницата се превърна в лаборатория за писане, в която всеки се подлагаше на изпитанието на великите текстове на съвременната мисъл.

Например, в началото насочих групата към *Хана Аренд* на Кръстева, към пасажа, в който Кръстева чете внимателно *Айхман в Йерусалим* там, където Аренд ще развие тезата за баналността на злото. Определих задача за писане, обща за всички изследователи, независимо от тяхната дисциплина, която описах по следния начин: „Цитиране/резюмиране/анализиране на авторски текст“. Текстът на Юлия е особено подходящ, защото ясно разграничава тези три компонента и техните специфични езикови белези, демонстрира разнообразието от въвеждащи глаголи, онагледява как се правят малки и големи цитати и ни позволява да наблюдаваме системата на бележките под линия. Тя е сред малцината, които вършат тази работа с такава яснота.

Но този текст мобилизира и по други причини, защото с въпроса за баналността на злото той повдига и въпроса за геноцида на европейските евреи, за липсата на съвест у обвиняемите, за дефиницията на мисълта. Емоциите, предизвикани от четенето му, се появяваха по лицата, а след това, с напредването на текста, анализът донасяше известно облекчение, мисълта започваше да работи отново след констатацията за липсата на мисъл у обвиняемия Айхман, „неспособен да мисли, особено от гледна точка на другите“¹¹ според Хана Аренд. Работата на Кръстева върху наблюденията на Аренд за процеса срещу Айхман даваше език за един интимен въпрос относно злото, разрушението и палача, въпрос, за някои от участниците неформулиран преди и зашеметяващ при откриването си или по-скоро при преоткриването си.

Наистина, през годините, когато наблюдавах и съпътствах кариерата на млади изследователи, разбрах, че много от тях идват от страни, в които се упражнява или се е упражнявало политическо насилие. Това обяснява напрежението, което създава този текст.

¹¹ Julia Kristeva, *Tome I du Génie féminin : Hannah Arendt*, Gallimard, 1994, pp. 239-241.

Този факт е отразен в заглавията на много от изследователските теми. Ще дам само три примера: едно изследване в областта на психоанализата върху атентатори-самоубийци на Хизбула в контекста на войната с Израел, едно в областта на архитектурата върху следите от диктатурата в град Буенос Айрес, друго в областта на киното върху филмографията, свързана с войната между двете Кореи. Но примерите са безброй. Изследването е изградено на фона на войни, диктатури, етноциди и геноциди.¹²

Пресичането на граница, намирането на нов език може да направи репрезентируемо онова, което не може да бъде казано или дори мислено в рамките на собствената общност, а за много млади изследователи прави възможно изследването и артикулирането на политическото насилие и историческата травма.

По такъв начин идването във Франция или обучението другаде води до „безродственост (dépaysement) на мисълта“¹³, както се изразява философът и синолог Франсоа Жулиен. Чуждестранният студент разчита на принадлежността си към друга страна, друг език, друга университетска система, друг режим на дискурс, за да създаде различието, което му позволява да формулира от друго място и на друго място въпрос, който не забравя и често предполага страната на произход. Този сблъсък с друго място на друг работен език позволява на човек да погледне назад към себе си, към страната си, към произхода си и към това, което го е създало.

Легитимността, която днес произтича от заминаването да се учи другаде, се състои в търсенето на един трети друг, предоставящ мястото, оправданието, правото на размишление, което може да не се състои в родната страна или въобще да не се случи. Именно при преместването и пресичането на границите възниква въпросът, който се нуждае от езика и културата на другия, за да бъде формулиран. Упражняването на наложената и привидно студена задача на дисертационния труд крие и приютява една интензивна работа по историческо, генеалогично и лично позициониране на културния кръстопът, който е всъщност изгарящ.

Така за някои от тях този текст на Юлия Кръстева беше първата и напълно неочаквана среща с това какво означава да дойдеш и да учиш във Франция и да се приобщиш към френската мисъл, представена тук от Юлия Кръстева, тази интелектуалка от български произход, която отваря пътя към мисленето и писането на френски език.

¹² По този въпрос вж. статиите ми в библиографията.

¹³ François Jullien, Conférence d'ouverture du colloque « Étudier, chercher ailleurs : Les étudiants étrangers dans l'université française », Ciup, 2004, pp. 27-51.

II. Орест най-сетне свободен. Изобретяването на майцеубийството като болка и творчество

Думата майцеубийство не е използвана от Мелани Клайн, тя не е част от нейния концептуален речник. Появява се само на два пъти в една от последните ѝ статии *Размисли за Орестия*¹⁴, за да обозначи майцеубийството на Клитемнестра от Орест.

Това не означава обаче, че нещото, което тази дума обозначава, не е там, между редовете, където Кръстева го улавя, изземва и назовава. Юлия Кръстева е тази, която с ударна теоретична сила извежда това понятие в основата на теоретично-клиничното творчество на гениалната пионерка в том II на *Женският гений – Лудостта: Мелани Клайн или майцеубийството като болка и творчество*. След това тя му отрежда централно място в своята теоретизация на майчината страст, като свързва усвояването на езика от детето с условието, че „майката участва в собственото си символно майцеубийство... което предполага, че собственото ѝ послание към детето не е властта над него, а остроумието“.¹⁵

Кръстева го потвърждава, следвайки Мелани Клайн: „От загубата на майката, която за въображаемостта е равносилна на смъртта на майката, се организира символната способност на субекта.“¹⁶. Това, което я привлича в работата на Клайн, е откриването на деструктивността, която детето изпитва, тази страстна буря, насочена срещу майката от най-ранната възраст на живота и обвързана със способността за мислене. Последният текст на Мелани Клайн, *Размисли за Орестия*, тази възхвала на майцеубийството, е описан от Кръстева като „призив за спасяване на символната способност на хората“¹⁷.

Именно в тази своя книга Кръстева свързва опита на езиковото изгнание с мощния напредък на Клайн в разбирането на ранния афективен живот. В нея намираме изречението-матрица: „В изоставянето на майчиния език има майцеубийство.“. То е свързано с размишление, подтикнато от въпроса „Но какъв е майчиният език на Мелани?“ в глава 9, озаглавена: *За чуждия език в мрежата на правоверните и неверните*.¹⁸ Тук ‘майчин език’ е заменен с ‘родна реч’: тази фундаментална замяна едновременно изяснява историята на Мелани Клайн, която избира да се интегрира в немския език и култура, предпочитани от майка ѝ, за която немският не е майчин език, и запазва израза ‘родна реч’ за изначалния език, тази „омайна родна реч“, изричана „тайно на душата“, възпявана от поетите, реч на поезията и детството, неизразима, неповторима, пронизана от семиотични въздишки.

¹⁴ На френски в Mélanie Klein, « Réflexions sur l'Orestie », *Envie et gratitude et autres essais*, Tel Gallimard, 1968.

¹⁵ “La passion maternelle“, Op. cit.

¹⁶ *Mélanie Klein : le matricide comme douleur et comme créativité*, Op. Cit., p. 212.

¹⁷ Ibid. p. 213 – 216.

¹⁸ Ibid, p. 311 – 333 за всички следващи цитати.

Изборът на немски език е описан от Кръстева като „първо прераждане, символно раждане на Аз-а“. След като е поканена за лекции в Англия, Мелани Клайн преминава на английски език от 1925 г. нататък. Това е вторият разрыв, който подчертава „все по-високия, все по-мощтен полет“ на психоаналитичката мигрантка. Тук може да се чуе ехо от текста на Кръстева *Другият език или как да преведем сетивността*: „да излетиш по-високо от родителите си – по-високо, по-бързо, по-силно“. Според Юлия Кръстева това разделение на езиците позволява на Мелани Клайн да чуе от разстояние, от някъде другаде „този древен спомен [...] за неизразими детски усещания, в първичен код без име“. Психоаналитичката „се спуска чрез фантазията си там, до лишената от език връзка с потиснатото, психотично и аутистично детство [...], където майчиният език вече е чужд“, което ще ѝ позволи да разработи „черната дупка на усещанията преди идеите и концептуалната мисъл“ [...] „Черна дупка на архаичния вътрешен обект, за да може с „черното слънце“ на меланхолията да премине през възстановяването към превод на страданието в символи“.

Един от ефектите на пътуването и изгнанието е отварянето към преживяването, което Хьолдерлин нарича „родна земя“, „тази, която трудно се придобива“, „Затворената“, „Непроницаемата“, тази, която пътуването навън отваря и прави достъпна“.¹⁹

Нека отбележим, че на това място в текста Юлия Кръстева обединява Мелани Клайн и Хана Аренд, които са били принудени да формулират работата си на чужд език – английски. „Чужд език, който Аренд владее, но несъвършено“²⁰, „което не остава без последици за развитието на мисълта ѝ, за полемичната ѝ дидактика и за яснотата ѝ [...] на разстояние от бъдещата подозрения и опасения лудост на майчиния ѝ език“.²¹

Хана Аренд, Мелани Клайн, Юлия Кръстева: три жени, на които историята налага да намерят приемна страна. Три жени, за които мисленето на чужд език е „човешка ситуация“, наложена от модерността? Три метиски съдби, които предвещават съдбата на все по-крупни човешки групи в началото на това хилядолетие.

Но нека продължим да следваме Юлия, която следва Мелани относно Орест. Орест е преследван от Ериниите, които символизират разкаянието и мъчението, докато не е помилван от атинския Ареопаг благодарение на застъпничеството на Атина.

Орест укрепва. След като приключва делото, той придобива „изключителна свобода“. Фигурата на Орест, коментирана преди това от Кръстева в *Смисъл и безсмислица на бунта* във връзка с *Мухите* на Сартр, според Мелани и най-вече според Юлия хвърля светлина върху

¹⁹ Hölderlin : Die Wanderung, La migration.

²⁰ Hannah Arendt, Op. cit. p. 294,

²¹ Mélanie Klein, Op. cit. p. 315.

способността на човека да получи достъп до високата символна човешка способност, след като се освободи от майчината власт. Тази фигура ще хвърли светлина и върху престъпната психика, изследвана от кралиците на криминалния жанр; тя е в центъра на романа *Обладаване*, написан от Кръстева през 1996 г.

III. Ликуване, епифании между двата езика: възсъединение²² и възраждане

В края на семинара предложих на студентите текстове на писатели-мислители. Много писатели са сменяли езиците си: Кундера, Кафка, Бекет, Набоков, Йонеско, Песоа, Бианкиоти, Макин и др. За мен интерес представляваха обаче онези, които наред с поетичните и художествените си творби бяха създали наблюдения и размишления за промеждията си между езиците: Франсоа Чън, Джамел Един Бен Шейк, Акира Мицубаяши и, разбира се, Юлия Кръстева. Но нито един от тези текстове не възбуди ликуването, възторжеността, предизвикана от текстовете на Юлия Кръстева. Защо?

Ликуване (*jubilation*): тази дума, с нейните чуруликащи звуци, ни връща към детския свят на игра, веселие, наслада. Според историческия речник на френския език под ръководството на Ален Ре тя произлиза от латинския глагол *jubilare* (1190 г.): „викам, крещя“, а след това с мистичния си християнски отзвук – „викам от радост“. През 1752 г. тя влиза в употреба със съвременното си значение. Да си припомним тук нямото вътрешно земетресение, в което Кръстева ни захвърля с началото на *Чужденци на самите себе си*: „Чужденец: ярост, задушена в дъното на гърлото ми“ – ярост на границата между главата и тялото, на мястото на преминаване на дъха, който яростта прекъсва – за да разберем спасителното и ликуващо въздействие на този текст за онези, които се сблъскват с подобен опит.

Лакан използва тази дума във връзка с фазата на огледалото, за да обозначи радостта, изпитвана от детето пред собствения му образ, който го кара да чувства предстоящото овладяване на тялото си и съпътства раждането му като субект. И без съмнение този текст на Кръстева действа може би като огледало, отразяващо едно същество в проект, което очаква да бъде вписано и припознато и което приканва към подобно раждане.

²² Като 'възсъединение' превеждам термина *reliance*, който Кръстева въвежда в концепцията си за „майчин еротизъм“ и „майчина страст“. Ето какво казва тя: „Позволете ми да реабилитирам тази дума, RELIANCE, в прехода между старофренски, френски и английски език. RELIANCE: свързвам, събирам, присъединявам, сглобявам; но също и придържам се към, принадлежа, завися от; и следователно: доверявам се, осланям се, отдъхвам си от мислите и чувствата си, събирам се със, съучаствам... Тази специфична еротика, която поддържа неотложността на живота до пределите на живота, наричам *reliance*.“. Вж. Kristeva, J. (2011). *La reliance, ou de l'érotisme maternel. Revue Française de Psychanalyse* 75:1559–1570. Бел. прев.

Самата конструкция на текста ни призовава от противоположния край на френската логика. Ритъмът се разгръща чрез последователни вълни на поток от мисли, усещания и емоции. От болката по изоставянето на родния език преминаваме към яростни атаки срещу езика и културата, били те български или френски. Тези движения се редуват с бунт, който понякога поглъща „аз“-а в „ние“-то на писателите мигранти, а понякога води до границите на неизразимото преживяване. Тези противоречиви движения се редуват в текста, който ги събира, без да ги неутрализира, и не спира да се колебае, по Клайн, между завистта, разрушението и благодарността, възстановяването и възсъединението. Това е поетичен текст, който ни позволява да чуем пулса на семиотичното в назоваването и който използва метафори, оксиморони и антитези, за да ни накара да почувстваме вълната на архаичното, откъдето с мъка и не без щети се изтръгва субектът, заклещен между езиците, разкъсан между различните си принадлежности, между болка и творчество, между смъртоносна тъга и бурно възраждане. Този субект енергично се измъква от това диво място в плен на нагоните.

Следва отварянето на съкровено, субективно пространство, което дава плът на неподозирана до този момент сцена. Моята идея е, че тази сцена е сцената на майцеубийството, защото нейната поетична драматургия ни превежда от първичната разрушителност към най-съвършена членоразделност под формата на, от една страна, способност за съждение и, от друга, на поетично преживяване на битието. Тук мечтаното убийство на родния език не успява да унищожи осиновения език, а се превръща в опит и мисъл. Но как?

Първата задача е да се формулира граничната позиция на кръстопътя на два езика и две култури. Тя предполага критична позиция както към културата на произхода, така и към приемната култура. Критиките към френския език и култура предизвикват смях, усмивки и изумление, особено тази остроумна фраза, която преобръща картезианското *cogito*: „Французите са хора, които са, каквито се мислят“. Мелани Клайн ни приканва да видим в това яростни атаки срещу майчино тяло, опит да се разкъса това майчино тяло, наето, а при това отказващо да ни приеме.

Иронията и остроумието помагат на Юлия Кръстева да се освободи от властта на идеализирания език, в който е избрала да живее: френският вкус е „акт на учтивост между хора, които споделят една и съща реторика в едно стабилно общество, едно и също натрупване на образи и фрази, един и същи арсенал от четива и разговори“ и които противопоставят на чужденеца „компактна социална тъкан и непобедима национална гордост“. Те ѝ помагат да осъди френските дискурси, които обръщат гръб на злото, на мизерията в света и възвеличават

традицията на непринудеността: „Нито милиметър“ от пейзаж, който да не е осъзнат, битието тук е непосредствено логично“²³.

Що се отнася до езика, тя подчертава „логическата яснота, безупречната прецизност на лексиката, изрядността на граматиката на френския език“, които съблазняват нейния „дух на строгост“, но посочва възможните отклонения в разсъжденията, когато аргументът, според нея, „се измъква в прелъстяване, в ирония“. И тя порицава местните жители на тази страна, които „се идентифицират със своя учтив и ценен език“ до степен да дискредитират онези, които използват неудачно френския език и които с навиците си за хранене или обличане се отклоняват „от универсалния вкус, т.е. от френския“.

За огромна радост на участниците Юлия Кръстева отваря кутията на Пандора и освобождава тази гранична позиция, която дава право да се коментират без ласкателство странните обичаи на страната, избрана като място за образование. Освободен е критичният поглед в отговор на хилядите унижения, болки и досади – като се започне с хлебарницата, където поради акцента си не можеш да ги накараш да разберат, че искаш сандвич с шунка и се стигне до изтърпяването на арогантни и празни речи, на които не можеш да отреагираш поради езиковата си несръчност. В отговор на всичко това можеха да се чуят такива разсъждения: „Понякога французите говорят, за да не кажат нищо“; „когато чужденецът няма какво да каже, той мълчи“.

За младите изследователи, които в началото на престоя си разполагаха само с един препъвещ се език и които бяха смазани от задачата да искат да бъдат разбрани, да бъдат чути, да съществуват, да споделят изследванията си на всяка цена, текстът на Кръстева, както се вижда, беше помогнал да надигнат глава, та дори ако това означаваше да потвърдят една тревожна идентичност.

Дълъг е пътят, който трябва да се извърви до откриването на собственото писане на френски. Преминава през няколко етапа, които могат да бъдат забелязани при почти всеки. Студентите започват, като превеждат онова, което вече са написали на собствения си език, но в резултат се получава неразбория и професорите им казват да започнат отново. След няколко месеца, под въздействието на работата и четенето, те вече пишат директно на френски език и започват да възприемат френския синтаксис и реда на излагане на мислите, който той предполага. Този момент е илюстриран от Борхес, когато Мърдок, младият етнограф, открива,

²³ Всички цитати са от « E comme écrire en français », Op. cit., pp. 63-73.

че „сънува на език, който не е езикът на бащите му“ и „мисли по начин, който логиката му не приема“²⁴.

След което се осъзнава: този дисертационен труд, често пъти вече започнал в собствената ми страна под формата на теренно проучване или на една интуиция, трябва ли да бъде „мислен на френски“? И това преместване на целите на изследването от родния език към работния език, към езика, избран за изследването, налага реорганизация на мисленето заедно с привличането на цяла библиография на френски език, която се прибавя към референтните автори на родните езици.

Именно това приключение на писането намира спътник в текста на Кръстева, която открива думи за него с всички завой, наложени от родната реч върху приемния език. И тя посочва моментите, в които „едно вълнение, което не е от думи, а има своя собствена музика“, ѝ налага „тромав синтаксис“ и „тези прекомерни метафори“, които идват от славянския ѝ майчин език и я принуждават да „се отклони от френския вкус“.

IV. Възкресение, раждане, възсъединение в другия език

Зашото критичната дистанция, яростна или насмешлива, спрямо езика и културата, създадени от „стабилното общество“, е съчетана с вътрешен конфликт, вина и страдание, свързани с изоставянето на родния език, езика на тялото, на „неназовимите нагони там, където съседстват смисълът и биологията“.

За нея българският е „почти мъртъв език“, първо метафоризиран като „далечна вода“, „първоизточник“, после като втрупено „старо тяло“, „погребана крипта“, „застоял водоем на гнилоч и разложение“, върху който тя е изградила „нова обител“, френския, и „спокойствие, нанизано от френски думи“. Между двата езика, единият от които е изместил другия, има противопоставяне, представено като непримиримо, между „черната позлата на православните икони“ и „загладеността на френските думи, полирани като камъка на купела“.

Това, което образите показват, е как отсъстващият език остава присъстващ; той работи в основата на страданието на говоренето и писането: акценти, синтаксис, словосъчетания, неологизми, да не говорим за препратките и културната вселена, които Кръстева предполага и чрез които вероятно ще доведе и други хора до изобретяването на техен собствен стил и речник. Отсъстващият език продължава да свири мелодията си в немота и именно това придава на гласа качеството, силата и тембъра му.

²⁴ Jorge Luis Borges, « L'ethnographe », *L'or des tigres*, Gallimard, 2005.

Именно с цената на своеобразна шизоидност между новата обител, изградена и нанизана от френски думи, и блатото от застоялите води на родния език, Кръстева е тласната след бурно раждане към номадска и войнствена хибридность, отказвайки се от потомството на кръвта и езика.

Резултатът е „хибридно същество“, издънка на „присаждане“ – „чудовището, което се самоизвлича“ (образът е много силен и обозначава неестественото появяване, в жест на насилствено освобождаване, на един *пришълец*), е обречено на „странно, задгранично слово, нито оттук, нито оттам“; то е обречено да бъде „чудовище на кръстопът“. В този текст присъстват множество форми на раждане: възкресението, алхимията на назоваването и този жест на насилствено изтръгване, на самопораждане, освобождаващо чудовище на кръстопът. Жестът на Орест, който се освобождава от майчините окови.

Възсъединение: Кръстева в крайна сметка ще защити позицията на чужденка по един войнствен, борбен и пророчески начин, като се превърне в Атина, тази, благодарение на която Орест е помилван. Странното „аз“, което се появява в текста *Писане на френски език*, се потапя в „ние“ на „писателите мигранти“, „без език и кръв“, „дипломатите на речника“, „генетичните преговарящи“, „странстващите евреи на битието“, „номадското човечество“, от които може да дойде спасението или отговорът на напреженията, основани на идентичности, които опустошават планетата. В същото време „другият език на писане“ е определен като мястото, където се осъществява „диалогът“ между двата езика.

Възраждане, радост и екстаз от назоваването: „назовавайки съществуващото, съществувам“.

В заключение

Текстът на Юлия Кръстева намира отзвук в опита на младите изследователи, като отваря и легитимира граничната позиция на човека, странстващ между два езика и две култури. Нейната поетична драматургия възпроизвежда непрестанното движение на семиотичното и символното, на Ерос и Танатос, от разрушителната ярост до балсамирания екстаз, където архаичните нагони се трансформират в творчество и смисъл. Четенето е енергетизиращо, възторгващо, терапевтично.

Кръстева привежда думите на Батай „утвърждаване на живота дори в смъртта“, за да поддържа, казва тя, „работата на смъртта“ с бунт и разрушителност, които да ни правят по-жизнени. Тъкмо този кръстопът приветства делото на смъртта, без да го заличава или отрича, но като ни приканва да го преобразим, преобразявайки себе си в този енергичен призив.

Библиография:

Borges, Jorge Luis. « L'ethnographe », *L'or des tigres*, Gallimard, 2005.

Klein, Mélanie. *Envie et gratitude*, Tel Gallimard, 1968.

Kristeva, Julia. *Étrangers à nous-mêmes*, Folio essais Gallimard, 1988.

- *Le Temps sensible : Proust et l'expérience littéraire*, Gallimard, 1994.
- « L'autre langue ou traduire le sensible », *L'amour de l'autre langue*, Textuel Paris 7-Denis Diderot (Revue de l'UFR « Sciences des textes et documents), n°32, juillet 1997, p. 157-170.
- *Sens et non-sens de la révolte*, Fayard, 1996.
- « E comme Écrire en français », *Tu parles !? Le français dans tous ses états*, Flammarion, 2000, p. 63-73.
- *Le génie féminin, tome I : Hannah Arendt*, Fayard, 1999.
- *Le génie féminin, tome II : La folie : Mélanie Klein ou le matricide comme douleur et comme douleur et comme créativité*, - Fayard, 2000.
- « La passion maternelle », www.kristeva.fr.

Rouquet-Brutin, Karine. « Etudiantes, pesquisadoras, escritoras no cruzamento de linguas e culturas », <http://www.poscritica.uneb.br/revistaponti/apresentacao-vol-2n2.php>, Université de Salvador de Bahia (Brésil), 2012.

- « Approche méthodologique de la thèse à la française », Les aspects concrets de la thèse, act hypothèses.org, décembre 2012.
- « Passer une frontière, trouver une langue », *actes du colloque « Violence politique, traumatisme, processus d'élaboration et de création »*, Éditions Academia, Coll. Intellection N 21, L'Harmattan, 2012.
- « La transmission de la recherche d'une langue à l'autre », Actes du colloque *Étudier chercher ailleurs : les étudiants étrangers dans l'université française*, Cité-débats, 2004.
- « Destins métisses et constructions identitaires : l'appel à l'autre langue, l'autre culture », *Exils, migrations, création*, sous la direction d'Évelyne Hanquart-Turner, Indigo et côté-femmes éditions, 2008.
- « Penser dans une autre langue », *Actes du colloque du BAPU-Pascal : Malaise collectif, mal-être privé*, décembre 2006.
- « La question des frontières ou l'appel à l'autre », *Mana*, n°14-15, L'Harmattan, 2007.

Brutin, Karine. *L'alchimie thérapeutique de la lecture*, L'Harmattan, 2000.

Превод от френски Миглена Николчина